

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

БОЖИК ВАЛЕРІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 343.131:343.132

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
КИСЛИЙ Анатолій Михайлович,
Навчально-науковий інститут права
імені князя Володимира Великого
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом», директор Навчально-наукового
інституту права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ЦУЦКІРІДЗЕ Максим Сергійович,
заступник Голови – начальник Головного
слідчого управління Національної поліції
України;

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
КОЗАЧЕНКО Олександр Іванович,
Навчально-науковий інститут права імені князя
Володимира Великого ПрАТ «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна Академія
управління персоналом», професор кафедри
правоохоронної та антикорупційної діяльності.

Захист відбудеться «6» серпня 2020 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі імені Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «6» липня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Тимошенко Ю.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова сучасної правової держави передбачає наявність дієвого механізму забезпечення прав і свобод людини. Визначальним критерієм захищеності особи в державі є реальний захист прав людини у сфері кримінального провадження. Нинішній стан кримінальних процесуальних правовідносин в Україні визначається необхідністю удосконалення окремих інститутів і стадій кримінального процесу, серед яких важливе місце посідає розробка та впровадження ефективних гарантій забезпечення прав людини під час досудового розслідування кримінальних проступків.

У Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008, передбачено реформування кримінального, адміністративного та кримінального процесуального законодавства, запровадження інституту кримінальних проступків. У Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року інститут кримінальних проступків закріплений на законодавчому рівні. Процесуальна необхідність диференціації кримінального провадження шляхом встановлення спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків обумовлюється, насамперед, завданнями кримінального провадження щодо охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду, і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Практичне запровадження інституту кримінальних проступків має за мету забезпечення швидкого розслідування кримінальних проступків, що сприятиме зменшенню навантаження на слідчих органів досудового розслідування та ефективному виконанню завдань кримінального провадження.

Водночас імплементація нового інституту у практичну діяльність відбувається поступово і супроводжується численними дискусіями як серед учених-процесуалістів, так і практикуючих юристів.

За офіційними статистичними даними, протягом 2019 року в Україні обліковано 444 130 кримінальних правопорушень, з них 110 483 – злочини невеликої тяжкості, значна частина яких, відповідно до законодавчих змін, трансформується у кримінальні проступки. При цьому досі не створено передбачені законодавством органи дізнання. Враховуючи, що кримінальним процесуальним законодавством передбачена особлива скорочена форма досудового розслідування кримінальних проступків, а також наявність численних прогалин у нормативно-правовому регулюванні цього інституту, може створюватися загроза порушення прав і свобод людини, що обумовлює необхідність встановлення додаткових процесуальних гарантій їх забезпечення.

Проблеми забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків порушувалися у кримінальній процесуальній науці і раніше. Однак нині необхідним є вивчення проблем запровадження інституту кримінальних проступків у вітчизняне правове поле, переосмислення механізму забезпечення прав особи під час дізнання.

Суттєвий внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних із забезпеченням прав особи у кримінальному провадженні, зробили, зокрема, такі науковці, як: Ю. П. Аленін, О. В. Баулін, Т. В. Варфоломєєва, М. М. Видря, В. І. Галаган, В. В. Гевко, І. В. Гловюк, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. В. Ігнатюк, О. В. Капліна, Н. С. Карпов, А. М. Кислий, О. І. Козаченко, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, В. Т. Маляренко, В. І. Маринів, О. Р. Михайленко, М. М. Міхеєнко, В. В. Назаров, В. С. Олійник, І. Л. Петрухін, М. М. Перепелиця, В. Л. Підпалій, М. А. Погорецький, А. В. Самодін, О. В. Сачко, Г. П. Серєда, Ю. В. Скрипіна, М. П. Стрельбицький, В. М. Тertiшник, І. В. Тиричев, О. М. Толочко, А. Р. Туманянц, Л. Д. Удалова, М. С. Цуцкірідзе та інші.

Окремі аспекти забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків висвітлено у працях таких учених, як: К. П. Задоя, О. В. Ільченко, А. М. Кислий, В. Б. Мазан, В. Т. Маляренко, О. В. Сачко, О. Ю. Татаров, Ю. П. Тимошенко, В. М. Трофименко, В. Г. Уваров та інші.

Водночас на монографічному рівні питання забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків системно та комплексно у вітчизняній правовій науці не досліджено. З огляду на те, що інститут кримінальних проступків лише запроваджується в сучасну правозастосовну діяльність, існує низка проблемних питань, які потребують вирішення наукою кримінального процесуального права. У такий спосіб, наявний нині стан досліджень і практичний характер проблематики свідчать про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, що й обумовило її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276; Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501, та Плану заходів щодо її реалізації, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393–р.; узгоджується з Пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до 2020 року (Закон України від 9 вересня 2010 року № 2519-VI); Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (Постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 року) та виконаний відповідно до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, та Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2018 рр. «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (номер державної реєстрації: 0113U007698).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 27 січня 2016 р. (протокол № 1) й уточнена 30 травня 2018 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у комплексній розробці сучасних підходів до вирішення наявних проблем забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків у контексті міжнародних стандартів і внесення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно вирішити такі *завдання*:

- здійснити історичний огляд стану забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- з'ясувати теоретичні основи забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- розглянути загальні положення забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- охарактеризувати стандарти доказування у провадженні про кримінальні проступки;
- виокремити характерні риси забезпечення прав особи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- визначити особливості забезпечення прав особи при проведенні слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- розкрити особливості забезпечення прав особи під час закінчення досудового розслідування кримінальних проступків;
- висвітлити сучасний стан забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством зарубіжних країн.

Об'єктом дослідження є кримінальне процесуальне законодавство та практика його застосування у сфері забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Предмет дослідження – забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Методи дослідження. У процесі здійснення дисертаційного дослідження, застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, які обрано з урахуванням поставлених у роботі мети та завдань, специфіки об'єкта і предмета. Їх основу становить загальний *діалектичний метод*, тобто *загальнонауковий метод*, який використано при вивченні теорії та практики забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків (розділи 1–3). *Методи логіки (аналізу, синтезу, індукції, дедукції)* застосовано при дослідженні наукових положень, нормативних актів і статистичних матеріалів, які стосуються забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків, що дало змогу зробити обґрунтовані висновки (розділи 1–3); *системно-структурний метод* – при визначенні оптимальних взаємозв'язків між процесами, що зумовлюють наближення кримінального провадження України до міжнародних стандартів (розділи 1, 3); *історико-правовий метод* – при дослідженні становлення та розвитку законодавства щодо забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий*

метод – під час аналізу норм законодавства, наукових категорій, визначень і підходів (розділи 1–3); *соціологічний метод* – при проведенні анкетування практичних працівників з питань забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків; *догматичний метод* – при тлумаченні понятійного апарату дослідження (розділи 1, 2); *компаративістський метод* – при вивченні стану забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством зарубіжних країн, аналізі практики Європейського суду з прав людини для удосконалення вітчизняного законодавства в частині забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків (підрозділ 1.2, розділ 3); *статистичний метод* – при визначенні стану та динаміки узагальнених результатів соціологічних досліджень (розділи 1–3). Зазначені методи застосовувалися в ході дослідження у їх взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту й об'єктивність одержаних наукових результатів.

Нормативною основою дослідження є норми міжнародного та вітчизняного законодавства, досвід правової регламентації досліджуваного інституту в інших країнах, а також практика Європейського суду з прав людини.

Емпіричну базу дослідження становлять аналітичні та статистичні дані Генеральної прокуратури України, Національної поліції України, Верховного Суду України та Верховного Суду за 2013–2019 роки, зведені дані анкетування 226 слідчих і прокурорів, слідча та прокурорська практика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних проблем забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків, з урахуванням сучасного стану законодавства та правоохоронної діяльності. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

– здійснено цілісний авторський підхід до розуміння правової природи забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків, як багаторівневого правового механізму, який забезпечується державою та передбачає наявність дієвих гарантій реального захисту і відстоювання невід'ємних прав людини та їх виняткового правомірного обмеження при здійсненні спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків;

– визначено, що доказування у провадженні щодо кримінальних проступків є специфічним комплексним напрямом процесуальної діяльності сторін кримінального провадження, спрямованим на забезпечення повного та об'єктивного з'ясування всіх обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо проступків, з метою ефективного виконання його завдань в умовах скороченої процедури дізнання і з урахуванням можливості розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні;

– акцентовано на доцільності запровадження у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві нового підходу до вирішення провадження про

кримінальні проступки, шляхом його здійснення в позасудовому порядку, передбачивши при цьому можливість оскарження такого рішення до суду;

– запропоновано передбачити повноваження прокурора щодо умовного припинення кримінального провадження про проступки до моменту направлення обвинувального акта до суду, якщо вина особи, яка скоїла це діяння, є незначною;

удосконалено:

– позицію щодо неприпустимості запровадження нових слідчих (розшукових) дій у провадження щодо кримінальних проступків без одночасного встановлення їх підстав, мети та процедури проведення у відповідних положеннях КПК України;

– механізм забезпечення права особи на особисту недоторканність шляхом обмеження можливості покладення обов'язку носити електронний засіб контролю на підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального проступку;

– теоретичні положення стосовно невідповідності загальній теорії доказового права запроваджуваних як додаткові джерела, доказів у провадженні щодо кримінальних проступків (пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису);

– нормативну регламентацію доказування у провадженні щодо кримінальних проступків шляхом обґрунтування необхідності включення дізнавача до переліку суб'єктів кримінального процесу, на які покладається обов'язок встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо необхідності застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків з додержанням балансу між забезпеченням прав особи, з одного боку, і необхідністю виконання завдань кримінального провадження – з іншого;

– теоретичні засади диференціації кримінального провадження в частині встановлення спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків з додержанням гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження, а також засад кримінального провадження;

– наукові підходи щодо недопустимості закриття кримінального провадження з підстав формального закінчення строків досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджені та можуть бути використані у:

– *правотворчості* – для розвитку кримінального процесуального законодавства при внесенні змін до КПК України (Лист Голови Комітету Верховної Ради України Д. Монастирського про впровадження результатів дослідження в законодавчий процес від 12 лютого 2020 року № 278/4-к);

– *практичній діяльності* правоохоронних органів України – при розробленні та вдосконаленні відомчих нормативно-правових актів, підготовці посібників, методичних рекомендацій з питань забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків (Акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 13 лютого 2020 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – сформульовані та викладені теоретичні положення, узагальнення та рекомендації мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для науки кримінального процесуального права, створюючи підґрунтя для подальшого удосконалення забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків (Акт впровадження результатів дослідження в освітній процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ від 10 лютого 2020 р.);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальний процес», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, текстів лекцій і методичних матеріалів, проведенні семінарських і практичних занять з кримінального процесу (Акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 12 лютого 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано автором самостійно. Усі сформульовані у ньому положення та висновки обґрунтовані дисертантом на підставі особистих теоретичних і практичних досліджень.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 12–13 серпня 2016 р.); «Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 7–8 квітня 2017 р.); «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 10–11 серпня 2018 р.); «Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права» (м. Львів, 15–16 березня 2019 р.); «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 1–2 листопада 2019 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження висвітлено у 13 наукових публікаціях, з-поміж яких шість статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у наукових періодичних виданнях інших держав, шість тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 227 сторінок, з них основного тексту – 175 сторінок. Список використаних джерел налічує 236 найменувань і займає 23 сторінки. 4 додатки розміщено на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковою тематикою; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, сформульовано методологічну основу дослідження; висвітлено наукову новизну, науково-теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Науково-теоретичні основи забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Історичні передумови забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків» послідовно проаналізовано основні етапи розвитку цього інституту з часів Русі і донині, на підставі чого зроблено висновок про те, що спроби диференціації кримінального провадження здійснювалися з початку зародження процесуальної діяльності. При цьому наявні різні підстави для поділу кримінальної процесуальної форми, які обумовлювалися завданнями кримінального провадження в різні історичні періоди і не завжди супроводжувалися встановленням або збереженням гарантій прав та свобод особи.

Звернення до витоків вітчизняного інституту кримінальних проступків свідчить, що на території України була наявна низка, відповідно до сучасних понять, нормативних актів, які не тільки визначали певну диференціацію кримінальних правопорушень, а й регламентували особливості здійснення відповідного кримінального провадження. На основі наявних здобутків доктрини кримінального процесу та відповідного ретроспективного законодавства, запропоновано авторську періодизацію генези кримінального процесуального інституту дізнання, як форми розслідування кримінальних проступків на території сучасної України:

1) з давніх часів – до XVI століття – відбувалося зародження прообразу інституту кримінальних проступків, що пов'язано з такими джерелами права, як Руська Правда, Судебник Казимира IV 1468 року, Литовські статuti 1529, 1566, 1588 років, «Соборне уложення» 1649 року, які містять згадки про наявність елементів диференціації діючих правових норм;

2) з 1743 – до 1922 рр. – період, пов'язаний з виданням збірки права «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року, прийняттям у дію на території України Наказу Катерини II «Про суд и покарання різного роду та про заведення робочих домів у всіх губерніях» 1781 року. Період дії Зводу законів Російської імперії 1835 року, в якому вперше на законодавчому рівні кримінальні правопорушення було розділено на злочини та проступки. Закріплення кримінального проступку у Статуті кримінального судочинства 1864 року та Кримінальному уложенні 1903 року;

3) з 1922 – до 2008 рр. – період встановлення радянської влади на території України та виключення кримінальних проступків з вітчизняного законодавства, розвиток якого відбувається тільки в межах правової доктрини;

4) з 2008 року – дотепер – період, що характеризується затвердженням Концепції реформування кримінальної юстиції України 2008 року, в якій передбачено запровадження кримінальних проступків у вітчизняне законодавство. Пов'язаний з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, в якому фактично закріплений інститут кримінальних проступків у чинному законодавстві.

Аналіз нормативних актів цієї доби дав підстави зробити висновок про те, що у кожному з вказаних правових документів певною мірою зазначено положення щодо наявності диференціації кримінальних правопорушень. Розвиток інституту

кримінальних проступків відбувався у вітчизняному законодавстві поступово, однак найбільшого піднесення зазнав під час судової реформи 60-х рр. ХІХ ст. та з прийняттям КПК України у 2012 році.

У підрозділі 1.2 «Теоретичні основи забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків» проаналізовано теоретичні джерела вивчення вченими-процесуалістами проблематики забезпечення прав особи. Наявність дізнання як форми розслідування кримінальних проступків, обумовлена необхідністю процесуальної організації розслідування суспільно небезпечних діянь, які відрізняються від злочинів ступенем суспільної небезпеки. Вказано на важливість урахування меншої складності розслідування кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами, внаслідок чого мають відрізнитися процесуальні засоби, необхідні для здійснення правосуддя. Тому існування кримінальної процесуальної форми дізнання забезпечить найбільш раціональний розподіл процесуальних засобів, оскільки відповідає складності кримінального провадження.

З'ясовано, що встановлення диференційованої форми розслідування кримінальних проступків відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини щодо необхідності спрощення кримінального правосуддя, а також забезпечення розгляду справи судом упродовж розумного строку.

Процесуальна необхідність диференціації кримінального провадження шляхом встановлення спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків, обумовлена, насамперед, завданнями кримінального провадження щодо охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

З огляду на різноманітні підходи до визначення механізму забезпечення прав особи, запропоновано забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків розглядати як багаторівневий правовий механізм, який забезпечується державою і передбачає наявність дієвих гарантій реального захисту і відстоювання невід'ємних прав людини та їх виняткового правомірного обмеження при здійсненні спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків. При диференціації кримінального провадження шляхом встановлення спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків, мають додержуватися гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження, а також непорушність засад кримінального провадження.

Ураховуючи вимоги Європейського суду з прав людини щодо критеріїв віднесення правопорушень до кримінально-правової сфери, а також завдання, що потребують вирішення у національній правовій системі, правопорушення, які визначені у чинному законодавстві як адміністративні діяння, але не є управлінськими (адміністративними) за своєю сутністю, запропоновано віднести до кримінально-правової сфери, а саме трансформувати у кримінальні проступки. Зазначене дасть змогу комплексно підійти до реформування кримінального та адміністративного права, забезпечить ефективне запровадження інституту кримінальних проступків у національну правову систему.

У підрозділі 1.3 «Загальні положення забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків» за результатами аналізу стандартів забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків, встановлено, що при здійсненні дізнання, учасникам кримінального провадження має забезпечуватися той самий обсяг прав, що і при проведенні досудового слідства, що натомість забезпечить належне виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК України.

Встановлено наявність низки проблемних питань, які потребують вирішення шляхом внесення змін до чинного кримінального процесуального законодавства України. Проведене опитування засвідчило, що 90,7 % прокурорів і слідчих вважають незадовільним стан кримінального процесуального законодавства щодо досудового розслідування кримінальних проступків, а 96,5 % респондентів вказали на необхідність подальшого вдосконалення чинного законодавства в частині забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків. З метою належного забезпечення прав особи у кримінальному провадженні, необхідно узгодити законодавство, яке регламентує інститут кримінальних проступків, з вимогами Конституції України. Крім того, потребує вирішення питання суб'єктів здійснення дізнання з урахуванням підслідності.

Зазначено, що прокурор у провадженні щодо кримінальних проступків, здійснюючи конституційну функцію процесуального керівництва досудовим розслідуванням, сприяє забезпеченню прав особи, шляхом реалізації своїх повноважень, які обумовлюються метою реалізації завдань кримінального провадження.

Початок провадження щодо кримінальних проступків має здійснюватися відповідно до ст. 214 КПК України, якою не передбачено проведення дослідчої перевірки, а відомості про вчинене кримінальне правопорушення мають вноситися до ЄРДР невідкладно. Проведення перевірки заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення має здійснюватися вже після такого внесення – у межах кримінального провадження з використанням встановлених КПК України процесуальних засобів, таких, як заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії.

Розділ 2 «Особливості забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Стандарти доказування у провадженні про кримінальні проступки» проведено аналіз окремих наукових підходів до розуміння поняття доказування, на підставі чого наведено визначення доказування у провадженні щодо кримінальних проступків як специфічного комплексного напряму процесуальної діяльності сторін кримінального провадження, спрямованого на забезпечення повного та об'єктивного з'ясування всіх обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо проступків, з метою ефективного виконання завдань кримінального провадження в умовах скороченої процедури дізнання і з урахуванням можливості розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Акцентовано, що забезпечення прав особи під час доказування у кримінальному провадженні вимагає чіткого закріплення процедури доказування у

чинному законодавстві. Додержання стандартів доказування на стадії дізнання має важливе значення, з огляду на встановлену у законодавстві можливість спрощеного провадження щодо кримінальних проступків, яке передбачає можливість ухвалення судом вироку без дослідження доказів у судовому засіданні або на основі їх часткового дослідження.

Обґрунтовано необхідність віднесення дізнавача до переліку суб'єктів кримінального процесу, на які покладається обов'язок встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження й підлягають доказуванню, шляхом внесення змін до ст. 84 КПК України. На необхідності законодавчого закріплення дізнавача в переліку суб'єктів кримінального процесу, на які покладається обов'язок доказування, наголошують 65 % опитаних прокурорів і слідчих.

Зосереджено увагу на тому, що запроваджені як додаткові джерела доказів у провадженні щодо кримінальних проступків (пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису) не відповідають загальній теорії доказового права і не можуть бути використані для доказування у провадженнях про кримінальні проступки. У кримінальному процесуальному законодавстві вже передбачені джерела доказів, які за змістом охоплюють нові спеціальні джерела: у межах кримінального провадження, джерелом доказів є показання замість пояснення осіб; результати медичного освідування та висновки спеціаліста, які надані до внесення відомостей до ЄРДР, можуть використовуватися у межах такого джерела доказів, як документи; медичне освідування у кримінальному провадженні має проводитися у межах такої слідчої дії, як освідування особи.

У підрозділі 2.2 *«Забезпечення прав особи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків»* на основі комплексного опрацювання наукових підходів, чинного законодавства та практики застосування заходів забезпечення кримінального провадження, визначено особливості забезпечення прав особи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Акцентовано, що права і свободи людини мають обмежуватися у межах чіткої кримінальної процесуальної форми і відповідати заявленій меті такого обмеження. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків має здійснюватися з додержанням балансу між забезпеченням прав особи, з одного боку, і необхідністю виконання завдань кримінального провадження – з іншого.

Визначено необхідність передбачення у законодавстві можливості застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як відсторонення від посади службової особи правоохоронного органу, яка вчинила кримінальний проступок. Враховуючи, що при здійсненні досудового розслідування кримінальних проступків може виникати необхідність вилучення речей і документів та арешту майна, таке вилучення має здійснюватися у межах

процесуальної форми такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення майна, яке передбачає прокурорський нагляд і судовий контроль на досудовому провадженні.

Встановлено, що необґрунтованим є запровадження можливості тимчасового вилучення посвідчення водія уповноваженою службовою особою за наявності достатніх підстав вважати, що особою вчинено порушення, за яке може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права керувати транспортними засобами, до набрання вироком законної сили, але не більше, ніж на три місяці з моменту такого вилучення. Кримінальним процесуальним законодавством передбачено обов'язковий судовий контроль при тимчасовому обмеженні у користуванні спеціальним правом, необхідність якого не може ігноруватися і у провадженні щодо кримінальних проступків.

Зосереджено увагу на недоцільності виключення прокурора з числа суб'єктів, уповноважених на здійснення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку. Це може негативно вплинути на виконання завдань кримінального провадження щодо охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, з огляду на те, що прокурорський нагляд на досудовому розслідуванні є важливим елементом у механізмі забезпечення прав осіб у кримінальному провадженні. Зазначене нововведення суперечить такій zasadі кримінального провадження, як змагальність сторін і свобода в поданні ними суду своїх доказів та у доведенні перед судом їх переконливості, а також правовому статусу прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Зауважено, що у провадженнях щодо кримінальних проступків не потрібно обмежувати застосовування такого запобіжного заходу, як передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд. На необхідність обмеження можливості покладення обов'язку носити електронний засіб контролю на підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального проступку, вказали 73,9 % опитаних прокурорів і слідчих.

Водночас акцентовано на недоцільність покладення обов'язку носити електронний засіб контролю на підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального проступку, оскільки може бути обмежене право особи на особисту недоторканність.

У підрозділі 2.3 «Забезпечення прав особи при проведенні слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків» обґрунтовано недоцільність розширення переліку слідчих (розшукових) дій, які можуть бути проведені до початку досудового розслідування кримінальних проступків, з огляду на можливість неправомірного обмеження прав особи у провадженні щодо кримінальних проступків. Такі запроваджені «слідчі дії», як відбирання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста не відповідають критерію невідкладності та мають проводитися після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань у межах таких слідчих (розшукових) дій, як допит (ст. 224 КПК України), освідування особи (ст. 241 КПК України), експертиза (ст. ст. 242–245 КПК України).

Недоречним також є закріплення в КПК України можливості вилучення знарядь і засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку кримінального провадження, з огляду на те, що вказане вилучення пов'язане з обмеженням права власності особи і фактично є тимчасовим вилученням майна, що відповідно до ст. ст. 131, 167 КПК України, є заходом забезпечення кримінального провадження. У випадку необхідності подальшого позбавлення права особи на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого наявна сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, має застосовуватися такий захід забезпечення кримінального провадження, як арешт майна, який, відповідно до ст. 70 КПК України, накладається за ухвалою слідчого судді або суду.

Акцентовано увагу на тому, що додержання принципу правової визначеності є важливою гарантією забезпечення прав учасників кримінального провадження. Тому неприпустимим є запровадження нових слідчих (розшукових) дій у провадження щодо кримінальних проступків без одночасного встановлення їх підстав, мети та процедури проведення у відповідних положеннях КПК України. Наведений висновок підтримали 95,1 % опитаних прокурорів і слідчих.

Недопустимим є проведення у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків такої негласної слідчої (розшукової) дії, як установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, з огляду на те, що за результатами її проведення, може бути встановлено місцезнаходження засобу радіоелектронного зв'язку, яке використовується конкретною особою. У такий спосіб обмежується право особи на приватність, передбачене ст. 32 Конституції України.

У підрозділі 2.4 «Забезпечення прав особи під час закінчення досудового розслідування кримінальних проступків» зазначено про необхідність уніфікації у законодавстві підходу до встановлення строку дізнання і досудового слідства, шляхом виключення можливості закриття кримінального провадження з підстав формального закінчення строків досудового розслідування. Закриття кримінального провадження, у якому жодній особі не було повідомлено про підозру, з підстави формального закінчення строку досудового розслідування, є недопустимим до моменту закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, встановлених у ст. 49 КК України. З'ясовано, на недопустимості закриття кримінального провадження з підстав формального закінчення строків досудового розслідування вказали 76,5 % опитаних прокурорів і слідчих.

Зазначено, що надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування не забезпечить належного ознайомлення сторони з такими матеріалами, а сторона обвинувачення не матиме належного підтвердження ознайомлення, внаслідок чого докази визнаватимуться судом недопустимими. У такий спосіб, будуть порушені такі засади кримінального провадження, як змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів й у доведенні перед судом їх переконливості, рівність перед законом і судом, а також забезпечення права на захист. Крім того, запроваджувана процедура не передбачає

можливості учасників дізнання ознайомитися з речовими доказами, а також можливості прокурора ознайомитися з доказами сторони захисту.

Розділ 3 «Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством зарубіжних країн» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством Республіки Польща, Латвійської та Естонської Республік»* висвітлено особливості забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством таких країн, як Республіка Польща, Латвійська та Естонська Республіки. Встановлено, що успішне запровадження оптимальної для нашої країни моделі кримінальних проступків можливе за умови детального вивчення зарубіжного досвіду функціонування цього інституту. Для ефективного виконання завдань вітчизняного кримінального провадження, важливим є урахування позитивних здобутків організації та законодавчої регламентації інституту кримінальних проступків, що сформувалися у зарубіжних країнах зі сталими демократичними традиціями.

Аналіз стану забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків у Республіці Польща, Латвійській та Естонській Республіках свідчить про наявність у них диференціації правопорушень на злочини і проступки. У Республіці Польща та Латвійській Республіці законодавство про адміністративні проступки відокремлене від кримінального права, що пов'язано з дією у цих країнах Кодексів про адміністративні делікти, які були прийняті в період соціалістичного розвитку. В Естонській Республіці процесуальні особливості притягнення особи до відповідальності за вчинення проступку визначено у Деліктно-процесуальному кодексі Естонської Республіки, норми якого поширюються і на кримінальні, і на адміністративні правопорушення. Саме в Естонській Республіці процесуальні особливості притягнення особи до відповідальності за вчинення проступку визначені на законодавчому рівні найбільш детально.

Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків здійснюється шляхом обмеження у законодавстві вказаних країн можливості застосування приводу та затримання особи, встановлення стану сп'яніння особи тощо, а також встановлення можливості прискореного провадження про кримінальні проступки.

Використання естонського досвіду регламентації провадження у справах про кримінальні проступки сприятиме удосконаленню вітчизняного законодавства та практиці його застосування. Належність інституту проступків до кримінально-правової сфери в Естонії обумовлює можливість використання естонського досвіду для удосконалення вітчизняного законодавства у сфері регламентації провадження у справах про кримінальні проступки. Зокрема, доцільним є запровадження в українське законодавство можливості позасудового вирішення провадження у справах про проступки. При цьому рішення, прийняте за результатом такого провадження, може бути оскаржено до суду. Акцентовано, що 70,8 % опитаних практичних працівників позитивно ставиться до запровадження такого позасудового порядку провадження про кримінальні проступки при можливості оскарження такого рішення до суду.

У підрозділі 3.2 «Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством Французької Республіки, Федеративної Республіки Німеччина та Італійської Республіки» на підставі вивчення досвіду та законодавства Французької Республіки, Федеративної Республіки Німеччина та Італійської Республіки, акцентовано на наявності у них диференціації правопорушень на злочини і проступки. У досліджуваних правових системах кримінальні проступки передбачені у системі кримінального законодавства. Вчинення кримінального проступку не має наслідків у вигляді судимості й карається невисокими стягненнями. При цьому адміністративно-деліктне законодавство чітко відокремлене від кримінального, загальні положення кримінальних законів не можуть застосовуватися до адміністративних деліктів.

Вказано на доцільність запровадження у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві можливості умовного припинення кримінального провадження, що відповідатиме проголошеному курсу на лібералізацію кримінально-правової політики держави. Запропоновано визначити механізм припинення кримінального провадження про проступки до направлення до суду обвинувального акта, якщо вина особи, яка скоїла це діяння, є незначною. Правом закриття кримінального провадження про проступки до направлення до суду обвинувального акта необхідно наділити прокурора, передбачивши при цьому у законі підстави для прийняття такого рішення. Вказану пропозицію підтримали 78,8 % опитаних прокурорів і слідчих.

У підрозділі 3.3 «Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії та Сполучених Штатів Америки» проведено аналіз законодавства та практики його застосування у сфері забезпечення прав особи під час досудового розслідування незначних кримінальних правопорушень у країнах з англосаксонською системою права. Зосереджено увагу на наявності у них диференціації правопорушень на загальні та малозначні, які передбачені у системі кримінального законодавства. Для розгляду малозначних правопорушень є т. зв. сумарне судочинство. Основним критерієм виокремлення проваджень для розгляду справи судом у сумарному провадженні є ступінь кримінальної небезпеки правопорушень.

Встановлено, що досудове розслідування малозначних правопорушень у США здійснюється за загальною процедурою, відповідно до якої співробітник органу розслідування, за наявності відповідних підстав, складає заяву про видачу ордера на арешт особи або обшук займаних ним приміщень. Вказана заява підлягає перевірці й підтвердженню у судовому порядку, на підставі чого суд може видати ордер на арешт або обшук, який фактично є обвинувальним актом, де зафіксовано початок офіційного провадження у справі. Акцентовано на тому, що у провадженнях про малозначні злочини арешт здебільшого не здійснюється – обвинуваченому, зазвичай, судом видається повістка про необхідність з'явитися до суду. З'ясовано позитивний досвід Англії у сфері забезпечення прав особи у провадженнях про «неарештні злочини» шляхом встановлення у законі підстав для затримання особи поліцією без наказу судді.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації на основі узагальнення відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та практики зарубіжних країн, розроблено наукові положення й одержано результати, що в сукупності розв'язують важливе наукове завдання – забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків, зокрема:

1. Проведений аналіз історичних передумов становлення інституту проступків у кримінальному процесі України свідчить, що спроби диференціації кримінального провадження здійснювалися з початку зародження процесуальної діяльності. При цьому були наявні різні підстави для диференціації кримінальної процесуальної форми, які обумовлювалися завданнями кримінального провадження в різні історичні періоди і не завжди супроводжувалися встановленням або збереженням гарантій прав та свобод особи. Розвиток інституту кримінальних проступків відбувався у вітчизняному законодавстві поступово, однак найбільшого піднесення зазнав під час судової реформи 60-х рр. ХІХ ст. та з прийняттям КПК України 2012 року.

2. Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків є багаторівневим правовим механізмом, який забезпечується державою і передбачає наявність дієвих гарантій реального захисту і відстоювання невід'ємних прав людини та їх виняткового правомірного обмеження при здійсненні спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків. При диференціації кримінального провадження шляхом встановлення спеціальної процедури розслідування кримінальних проступків, мають додержуватися гарантії забезпечення прав учасників кримінального провадження, а також непорушність засад кримінального провадження. Встановлення диференційованої форми розслідування кримінальних проступків відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини щодо необхідності спрощення кримінального правосуддя, а також забезпечення розгляду справи судом упродовж розумного строку.

Аналіз особливостей забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків свідчить, що при здійсненні дізнання учасникам кримінального провадження має забезпечуватися той самий обсяг прав, що і при проведенні досудового слідства, що натомість забезпечить належне виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК України.

3. Встановлено, що з метою належного забезпечення прав особи, необхідно узгодити законодавство, яке регламентує провадження у справах про кримінальні проступки, з вимогами Конституції України. Крім того, потребує вирішення питання суб'єктів здійснення дізнання з урахуванням підслідності.

Початок провадження щодо кримінальних проступків має здійснюватися відповідно до ст. 214 КПК України, у якій не передбачено проведення дослідчої перевірки, а відомості про вчинене кримінальне правопорушення мають вноситися до ЄРДР невідкладно. Проведення перевірки заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення має здійснюватися вже після такого внесення – у межах кримінального провадження з використанням встановлених КПК України

процесуальних засобів, таких, як заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії.

4. Додержання стандартів доказування на стадії дізнання має важливе значення з огляду на встановлену у законодавстві можливість спрощеного провадження щодо кримінальних проступків, яке передбачає змогу ухвалення судом вироку без дослідження доказів у судовому засіданні або на основі їх часткового дослідження.

Обґрунтовано необхідність віднесення дізнавача до переліку суб'єктів кримінального процесу, на які покладається обов'язок встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження й підлягають доказуванню, шляхом внесення змін до ст. 84 КПК України.

Запроваджені як додаткові джерела доказів у провадженні щодо кримінальних проступків – пояснення осіб, результати медичного освідчення, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису – не відповідають загальній теорії доказового права і не можуть бути використані для доказування у провадженнях про кримінальні проступки.

5. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків має здійснюватися з додержанням балансу між забезпеченням прав особи, з одного боку, і необхідністю виконання завдань кримінального провадження – з іншого. При цьому необхідно враховувати, що обмеження прав і свобод людини має здійснюватися у межах чіткої кримінальної процесуальної форми і відповідати заявленій меті такого обмеження. У законодавстві потрібно передбачити можливість застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як відсторонення від посади службової особи правоохоронного органу, яка вчинила кримінальний проступок.

При здійсненні досудового розслідування кримінальних проступків може виникати необхідність вилучення речей і документів та арешту майна, тому таке вилучення має здійснюватися у межах процесуальної форми такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення майна, яке передбачає прокурорський нагляд і судовий контроль на досудовому провадженні.

Акцентовано на недоцільності покладення обов'язку носити електронний засіб контролю на підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального проступку, оскільки може бути обмежене право особи на особисту недоторканність.

6. Обґрунтовано, що неприпустимим є запровадження нових слідчих (розшукових) дій у провадження щодо кримінальних проступків без одночасного встановлення їх підстав, мети та процедури проведення у відповідних положеннях КПК України. Вказане нововведення суперечить принципу правової визначеності, яка є важливою гарантією забезпечення прав учасників кримінального провадження.

Недопустимим є проведення у провадженні щодо кримінальних проступків такої негласної слідчої (розшукової) дії, як установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, з огляду на те, що за результатами її проведення може бути

встановлено місцезнаходження засобу радіоелектронного зв'язку, яке використовується конкретною особою, що є обмеженням конституційного права особи на приватність.

7. Акцентовано на необхідності уніфікації в законодавстві України підходу до встановлення строку дізнання і досудового слідства, шляхом виключення можливості закриття кримінального провадження з підстав формального закінчення строків досудового розслідування.

Зазначено, що надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування не забезпечить належного ознайомлення сторони з такими матеріалами, а сторона обвинувачення не матиме належного підтвердження ознайомлення, внаслідок чого докази визнаватимуться судом недопустимими. У такий спосіб будуть порушені такі засади кримінального провадження, як змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, рівність перед законом і судом, а також забезпечення права на захист. Крім того, запроваджувана процедура не передбачає можливості учасників дізнання ознайомитися з речовими доказами, а також можливості прокурора ознайомитися з доказами сторони захисту.

8. Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків здійснюється шляхом обмеження у законодавстві вказаних країн можливості застосування приводу та затримання особи, встановлення стану сп'яніння особи тощо, а також встановлення можливості прискореного провадження у провадженнях про кримінальні проступки.

Належність інституту проступків до кримінально-правової сфери в Естонії обумовлює можливість використання естонського досвіду для удосконалення вітчизняного законодавства у сфері регламентації провадження у справах про кримінальні проступки. Зокрема, доречним є запровадження в українське законодавство можливості позасудового вирішення провадження у справах про проступки. При цьому рішення, прийняте за результатом такого провадження, може бути оскаржено до суду.

Доцільним є запровадження у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві можливості умовного припинення кримінального провадження, що відповідатиме проголошеному курсу на лібералізацію кримінально-правової політики держави. Однак необхідно визначити механізм припинення кримінального провадження про проступки до направлення до суду обвинувального акта, якщо вина особи, яка скоїла це діяння, є незначною. Правом закриття кримінального провадження про проступки до направлення до суду обвинувального акта потрібно наділити прокурора, передбачивши при цьому у законі підстави для прийняття такого рішення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Божик В. І. Особливості відмежування адміністративних правопорушень від кримінальних проступків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Випуск 40. Том 4. С. 184–189.

2. Божик В. І. Міжнародний досвід відмежування адміністративних правопорушень та кримінальних проступків. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1. Том 4. С. 123–127.

3. Bozhyk V. I. Development of scientific thought and legislations of the institute of the criminal infraction. *European Reforms Bulletin scientific peer-reviewed journal*. 2018 No. 4. P. 2–7.

4. Божик В. И., Кислый А. М. Обеспечение прав человека при досудебном расследование уголовных проступков. *Право и Закон*. 2019. № 2. С. 89–94. (Киргизская Республика).

5. Божик В. И. Применении мер обеспечения уголовного производства во время досудебного расследования уголовных проступков. *Право и Закон*. 2019. № 3. С. 102–108. (Киргизская Республика).

6. Божик В. І. Стандарти доказування у провадженні про кримінальні проступки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 6. С. 112–117.

7. Божик В. І. Особливості застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 11. С. 117–122.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Божик В. І. Правова природа адміністративного правопорушення у практиці Європейського суду з прав людини. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 12–13 серпня 2016 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 77–80.

9. Божик В. І. Відмежування адміністративних правопорушень та кримінальних проступків: досвід Франції та Німеччини. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 7–8 квітня 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 88–91.

10. Божик В. І. Етапи формування інституту кримінальних проступків в законодавстві України. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 76–78.

11. Божик В. І. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням кримінальних проступків. *Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 15–16 березня 2019 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 56–59.

12. Божик В. І. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 1–2 листопада 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 78–80.

13. Божик В. І. Гарантії прав особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій під час дізнання. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 14–15 лютого 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 85–88.

АНОТАЦІЯ

Божик В. І. Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2020.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних проблем забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків з урахуванням сучасного стану законодавства та правоохоронної діяльності. На основі аналізу наукових джерел, анкетування прокурорів і слідчих, вивчення судово-слідчої практики, у роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій.

Здійснено історичний огляд стану забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків у кримінальному процесі України. З'ясовано теоретичні основи забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків. Охарактеризовано стандарти доказування у провадженні про кримінальні проступки. Виокремлено характерні риси забезпечення прав особи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження та при проведенні слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків. Розкрито особливості забезпечення прав особи під час закінчення досудового розслідування кримінальних проступків. Здійснено огляд стану забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків за законодавством зарубіжних країн.

Ключові слова: права людини, кримінальні проступки, кримінальне провадження, досудове розслідування, дізнання, заходи забезпечення кримінального провадження, запобіжні заходи, слідчі (розшукові) дії.

АННОТАЦИЯ

Божик В. И. Обеспечение прав личности во время досудебного расследования уголовных проступков. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом». – Киев, 2020.

Диссертация является одним из первых в Украине комплексным монографическим исследованием теоретических и практических проблем обеспечения прав личности во время досудебного расследования уголовных проступков с учетом современного состояния законодательства и правоохранительной деятельности. На основе анализа научных источников, анкетирования прокуроров и следователей, изучения судебно-следственной

практики, в работе обоснован ряд новых концептуальных положений, выводов и рекомендаций.

Осуществлен исторический обзор становления института проступков в уголовном процессе Украины. Определены теоретические основы обеспечения прав личности во время досудебного расследования уголовных проступков. Охарактеризованы стандарты доказывания в производстве об уголовных проступках. Выделены характерные черты обеспечения прав личности при применении мер обеспечения уголовного производства и при проведении следственных (розыскных) действий во время досудебного расследования уголовных проступков. Раскрыты особенности обеспечения прав личности при окончании досудебного расследования уголовных проступков. Осуществлен обзор состояния обеспечения прав личности во время досудебного расследования уголовных проступков по законодательству зарубежных стран.

Ключевые слова: права человека, уголовные проступки, уголовный процесс, досудебное расследование, дознание, меры обеспечения уголовного производства, меры пресечения, следственные (розыскные) действия.

SUMMARY

Bozhyk V.I. Ensuring the rights of the individual during the pre-trial investigation of criminal offenses. – *Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.*

The dissertation for the candidate of law degree, speciality 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational-search activity. – PJSC «Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv 2020.

The dissertation is one of the first comprehensive monographic studies in Ukraine of theoretical and practical problems of ensuring the rights of the individual during the pre-trial investigation of criminal offenses, taking into account the current state of legislation and law enforcement. Based on the analysis of scientific sources, questionnaires of prosecutors and investigators, the study of judicial and investigative practice the paper substantiates a number of new conceptual provisions, conclusions and recommendations.

The historical review of the state of ensuring the rights of individuals during the pre-trial investigation of criminal offences in the criminal process of Ukraine was conducted. The theoretical basis for ensuring the rights of the individual during the pre-trial investigation of criminal offences has been clarified. The standards of proof in proceedings on criminal offences are described. Specific features of ensuring the rights of the individual have been identified in the application of measures to ensure criminal proceedings and in the conduct of investigative (search) actions during the pre-trial investigation of criminal offences. The peculiarities of ensuring personal rights at the end of preliminary investigation of criminal offences are revealed. A review of the status of ensuring the rights of the individual during pre-trial investigations of criminal offences under foreign law has been carried out.

Key words: human rights, criminal offenses, criminal proceedings, pre-trial investigation, inquiries, measures to ensure criminal proceedings, precautionary measures, investigative (search) actions.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 19.06.2020. Замовлення 132.

Надруковано в «МП Леся».

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.*

«МП Леся»

03148, Київ, а/с 115.

Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17

E-mail: lesya3000@ukr.net